

АННОТАЦИЯСЫ

Афанасьева Алена Сергеевна

**«Қазақстанның орыс тілді жазушыларының прозасындағы «Үй»
архетипі: зерттеудің теориялық және әдістемелік аспектілері»**

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Жаһандану дәуірінде әлемдік қауымдастықтардың шекаралары неғұрлым өткір бола бастаған сайын, архетиптерді мәдениеттің ерекше тұрақтысы ретінде зерттеу өте маңызды.

Қазақстан – «дәуірлер жазбасына» терең бойлаған көне тамырлары бар жас мемлекет, ол қазіргі уақытта өзінің онтологиялық координаттары мен жаңа ұлттық телеология және сәйкестігін іздеуде. Біз ерекше тарихи болашаққа басты міндеті бар мемлекетте өмір сүріп жатырмыз. Өз кеңістігіне көптеген мәдениеттерді, тілдерді, менталитеттерді сыйғыза отырып, болашақтың өзіндік диалектикалық моделін құру үшін Қазақстан басқа өркениеттердің жетістіктерін жинақтайды және әлеует жинайды. Бұл үдерісте айрықша рөл көркем әдебиетке берілген.

Қазақстандық әдебиет эпистемологиялық тұрғыда көп өлшемді және күрделі; ол көптеген көркем әлемдерді біріктіреді, олардың әрқайсысы әлемнің белгілі бір ұлттық бейнесінің бөлігі. Сонымен қатар, қазақстандық әдебиеттің өзіндік феномені оның құрамдас бөліктерінің жиынтығына түйіспейді. Керісінше, мәселе әртүрлі этномәдени және көркем қабаттардың контаминациясы туралы, соның нәтижесінде әдебиеттің эстетикалық «астеносферасы» өзгерістерге ұшырайды.

Әдебиетте «табылған эстетикалық ақиқаттың» метаформуласындағыдай, қазіргі заманның ең маңызды мәселелеріне жауап табу үшін үнемі іздестіру жүргізіледі: қоғамға жаңартылған этиология, құндылық координаттарын орналастыру, Адамға және ол өмір сүретін Әлемге сыни қарым-қатынас қажет.

Мәдениеттің архетиптік субстратына жүгіну, біздің пікірімізше, бұл іздеуді тиімдірек ете алады. Белгілі болғандай, архетиптер – тарихи тұрғыда айқындалған ішкі құрылымы бар үлгілер ретінде қоғамның танымдық ортасында тіршілік ететін ұжымдық бейсаналық баспа-таңбалар. Олардың сыртқы көрінісі айнымалы. Ол архетиптік түпнегізге қаланған мәдени және тарихи мәнмәтінге байланысты.

Бұл жағдайда жазушылардың, соның ішінде орыс тілді әдебиет өкілдерінің шығармаларында бейнеленген көпмәдениетті қазақстандық қоғам. Зерттеу жұмысында И. Шуховтың, Г. Бельгердің және Н. Веревокиннің шығармаларындағы үй архетиптерінің үш түрінің талдауы берілген.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі: көркем шығармадағы архетипті қалпына келтіру бізге маңызды қоғамдық ұғымдар туралы ақпарат бере алады.

Екінші жағынан, архетип кескін қызметін де атқара алады, яғни белгілі бір тарихи кезеңде ұжымның ділдік бағдарламасын қалыптастыруға қатыса отырып, ішінде жинақталған мәндерді сыртқа шығарады. Осылайша, архетип көркем шындықта бейнеленген әлемнің белгілі бір бейнесін жасауға қатысатын санаттарға жатады.

Қазіргі қазақстандық мәдениет ашық, әртекті және әр мәнді. Ол жаһандану және вернакулизация (тілдік және жалпымәдени), демифологизация және түпкі архетиптік үлгілерді қайта құру сияқты жан-жаққа бағытталған үрдістерге ие.

Әрбір мемлекет, әрбір мәдениет өзінің ұлттық сана-сезімін анықтаған кезде қоғамда ұрпақтан-ұрпаққа берілетін және ұжымдық өмірдің ең маңызды санаттарына, яғни кеңістікке, уақытқа, жақсылыққа, зұлымдыққа және т.б. қарым-қатынасын анықтайтын әмбебап психикалық «мәннің ең кішкентай бөлшегі» ретінде архетиптерге жүгінеді.

Архетиптер әдебиетте қарқынды түрде берілген. Қазіргі Қазақстан әдеби қарым-қатынаста әртүрлі шығармашылық мүмкіндіктердің күрес алаңы. Бір жағынан, «этноүйлерге» (Г. Гачев) әдебиеттің саралануы байқалады, яғни жазушылардың назары ұлттық бастауларға, ұлыстың генетикалық естелігіне күшейген. Екінші жағынан, авторлар бір мәдениеттің шеңберінен шығып, мемлекеттің және адамзаттың келешегі туралы баяндайды.

Қазіргі әдебиеттанушылар тек әдеби ескерткіштерді ғана емес, сонымен бірге осы мәтіндердегі құндылықтарды да сақтауға арналған «гуманитарлық экспедицияда». Сонымен қатар, әдебиеттанушылардың міндеті алған білімін зерттеушілердің жаңа ұрпақтарына – филология бағытындағы студенттерге беру.

Бұл ойды еуропалық зерттеуші К. Кроо тамаша тұжырымдаған: «Гуманитарлық – бұл адамгершілік. Гуманитарлық ғылым – бұл көне мәтіндерді текке түсіндірумен айналысатын элиталық ғылым емес. Гуманитарлық ғылым мәдени мәтіндерді жадыда сақтауға, осы мәтіндерді жақсы түсінуге, ақыл-ой қасиеттерін қалыптастыруға, адамдарды логикалық және анық ойлауға, өздерінің тұжырымдарын қалыптастыруға үйрету» (<https://gazeta-licey.ru/science>).

«Үй» архетипі мағына құрушы жалпы адамзаттық тұжырымдамалардың бірі болып табылады. Бұл тұжырымдаманы зерттеудің өзектілігі оның әмбебаптығы, аумақтылық және айтарлықтай аксиологиялық әлеуетіне байланысты. Аталмыш архетип қоғамның өзіне, өзінің жердегі орнына, өзінің этиологиясына, сондай-ақ Өзгеге – архетиптік Бөтенге және Көршіге, Жауы мен Досына деген көзқарасын анықтайды.

Сонымен, «үй» архетипі әлемнің белгілі бір моделін құруға байланысты, ол арқылы қоғам қоршаған шындықты қабылдайды және оған жауап береді.

Сонымен қатар, зерттеу тақырыбының өзектілігі әдебиетті оқыту әдістемесінде Қазақстанның орыс әдебиетіндегі архетиптер туралы студенттердің түсініктерін қалыптастыру мәселесі іс жүзінде зерттелмегендігі

болып табылады. Бұл жағдай студенттердің, яғни болашақ әдебиет мұғалімдерінің әдеби білімінде елеулі кемшілікке алып келеді.

Н.Ә. Назарбаев бастаған қазақстандықтардың қоғамдық санасын жаңғырту үдерісінде архетип санатын жоғары мектепте оқу ЖОО-да әдеби білімді жаңарту үшін өте қажет.

Әдебиет сабақтарында жеке тұлғаның құзыреттілігі әлеуетін арттыра отырып, біз отаншылдық идеяларымен, туған жерге және ұлтқа деген сүйіспеншілігімен, қазақстандықтар өздерінің мәдени және тарихи өзіндік ерекшелігін сезінетін, әлемдік мәдени кеңістікке ашық және осы кеңістікті өз жетістіктерімен қалай байыту керек екендігін білетін, өздерін халық ретінде таныта алатын болашаққа ұмтылуымен тікелей байланысты оның ішкі аксиологиясын жүйелі қалыптастыруға ұмтыламыз. Осыған байланысты, үй архетипін зерттеу тек қана маңызды емес, сондай-ақ аса қажет.

Мәселенің зерттелу деңгейі. Теориялық категория ретінде архетип жеткілікті түрде зерттелген. Әдебиеттану ғылымында оны А.Ф. Лосев, Е.М. Мелетинский, С.А. Токарев, И.С. Брагинский, И.М. Дьяконов, В.В. Иванов, А.Н. Афанасьев, С.М. Телегин, В.М. Макаревич, А.Ю. Большакова, В.А. Марков, В.Н. Топоров, Ю.В. Доманский, А.Я. Эсалнек, М. Евзлин, Е.Ю. Гениева, Л.К. Долгополов, Л.А. Ходанен және т.б. ғалымдар зерттеген.

Қазақстандық әдебиеттану ғылымы да мол теориялық және практикалық мәліметтер жинаған. Республикалық маңызы бар ғылыми-зерттеу орталықтары елеулі жұмыстар атқарды: М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

«Қазақстан халықтарының фольклоры, әдебиеті және өнері» бағытында У.Қ. Қалижановтың басшылығымен М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты 15 монография басып шығарды. Қазақстанның қазіргі әдеби үдерісін түсінуге елеулі үлес қосқан Ө. Әбдиманұлы, Н.Ж. Сағындықова, Б.У. Азибаева, А.С. Исмакова, Ш. Елеукенов, С.В. Ананьева, Л.В. Сафронова, Б.Ө. Жолдасбекова, А.Б. Темірболат, А.Б. Абдулина, Н.К. Сарсекеева, Э.Т. Какильбаева, К.С. Бұзаубағарова, Н.О. Жуанышбеков, А.Ж. Жақсылықов және тағы басқа көптеген ғалымдар.

Осы зерттеу аясында бізді өзінің этникалық құрамы бойынша гетерогенді болып табылатын мәдениет жағдайындағы архетиптің трансформациялары қызықтырады. Зерттеу барысында үй архетипі этникалық ғана емес, сонымен қатар динамикалық аспектіде де қарастырылды. Осыған орай, «кеңістікті игеру – үй табу – өзге кеңістікті іздеу» архетиптік сызбасын талдауға ерекше көңіл бөлінді.

Жоғарыда архетипті зерттеудің әдебиеттанымдық аспектісі туралы мәселе қозғалды. Аспект (латын тілінен *aspectus* – көзқарас) белгілі бір нысан, үдеріс, құбылыс қарастырылатын немесе зерттелетін көзқарас болып табылатыны белгілі. Көркем шығарма филологиялық және/немесе әдістемелік

зерттеу нысаны бола алады. Әдебиеттанымдық (филологиялық) аспектісі әдеби шығарманың әртүрлі қырларының ғылыми сипаттамасы.

Әдістемелік аспект әдеби шығарманы оқыту мақсатымен дидактикалық және әдістемелік меңгеруге негізделген. Біздің зерттеуіміздің тақырыбы үй архетипін екі тұрғыдан талдауды қамтиды: әдебиеттанымдық және әдістемелік, олар осы жұмыстың ғылыми аппаратында және оның мазмұнында көрініс табады.

Орыс қазақстандық прозада архетипті талдау әдістемесі іс жүзінде дамымаған. Бұл мәселе бойынша арнайы ғылыми-әдістемелік еңбектер жоқ.

Зерттеу нысаны – Қазақстанның қазіргі орыс тілді прозасындағы әдеби үй архетипі, әдеби шығарманың поэтикасын зерттеу, ЖОО-дағы архетип категориясын талдау.

Зерттеу пәні – қазақстандық прозаиктердің мәтіндеріндегі үй архетипінің этноспецификалық және аксиологиялық компоненттері, ЖОО-дағы архетиптің осы түрін талдаудың психологиялық, педагогикалық және әдістемелік аспектілері.

Зерттеудің мақсаты – ХХ-ХХІ ғасырлардағы қазақстандық проза (И. Шухов, Г. Бельгер, Н. Веревокин романдары) материалдары негізінде үй архетипін зерттеу, аталған жазушылардың шығармаларын зерттеу кезінде үй архетипін ЖОО-да талдаудың әдістемелік жүйесін әзірлеу және анықтау.

Зерттеу барысында келесі **гипотеза** ұсынылды және сыналды: Қазақстанның орыс тілді жазушыларының прозасындағы «Үй» архетипін зерттеу, оның ішінде негізінен осы мәселені зерттеудің теориялық және әдістемелік аспектілері тиімді болады, егер:

– үй архетипін зерттеудің және оның орталықтан периферияға қарай семантикалық қозғалғыштыққа ие әмбебап мағыналық ядросының («өз кеңістігі») талдауын қоса үлгісі жасалса;

– қазіргі әлеуметтің Өзгені қабылдауға әлдеқайда дайын екенін көрсететін архетиптік мәндердің констелляцияларын есепке ала отырып, архетиптің этникалық вариацияларының талдауы жүзеге асырылса;

– ЖОО-да Қазақстанның орыс әдебиеті сабақтарының оқу және тәрбиелік көрсеткіштерін жақсарту мақсатында әдеби мәтінді талдауға әртүрлі әдістемелік құралдарды енгізудің әдіснамалық негізі ретінде эпостық шығарма құрылымында жүйе құрушы элемент болып табылатын архетиптің полифункционалдығы пайдаланылса.

Зерттеудің міндеттері:

– «әдеби архетип» ұғымының қазіргі ғылыми парадигмасын ашу, оның көркем мәтіндегі рөлін көрсету;

– үй кеңістіктік архетипін теориялық тұрғыдан сипаттау және оның негізгі қызметтерін айқындау;

– И. Шухов, Г. Бельгер, Н. Веревокиннің көркем мәтіндеріндегі және басқа да орыс тілді авторлардың (А. Жақсылықов) мәтіндерін қолдану арқылы үй архетипінің жүзеге асырылуын салыстырмалы-салғастырмалы аспектіде талдау;

– архетиптерді талдау жүйесінің психологиялық және педагогикалық аспектілерін, сонымен қатар Қазақстанның орыс әдебиетіндегі ЖОО-дағы орыс әдебиеті сабақтарындағы үй архетипін анықтау және дәлелдеу;

– И. Шухов, Г. Бельгер және Н. Веревокиннің әдеби шығармаларының материалдары негізінде ЖОО-дағы үй архетипінің оқу талдауы әдістемесін әзірлеу.

Зерттеу жұмысында келесі **әдістер** қолданылды: мәтіннің құрылымдық-типологиялық талдауы, архетипті әдебиеттанымдық қайта құру әдісі, герменевтикалық түсіндірме, лингвомәдениеттанымдық түсіндірме әдісі; теориялық (әдебиеттанушылардың, психологтардың, педагогтардың және әдіскерлердің зерттеу тақырыбы аясындағы еңбектерінің талдауы); әлеуметтану және педагогикалық (оқу бағдарламаларын талдау, әдістемелік жүйені әзірлеу, Қазақстанның орыс тілді проза шығармаларын зерттеу үдерісін бақылау, мектепте және ЖОО-да орыс әдебиетін оқыту тәжірибесін талдау және жинақтау, тіл мұғалімдерімен әңгімелесу, зерттелетін мәселе бойынша жұмыстың жеке тәжірибесін жинақтау); эксперименталды (тәжірибелік эксперименталды жұмыстың анықтау, қалыптастыру және бақылау кезеңін жүргізу); статистикалық (зерттеу үдерісінде алынған нәтижелерді талдау және қорытындылау).

Зерттеу материалын И. Шуховтың («Горькая линия», «Пресновские страницы»), Г. Бельгердің («Дом скитальца», «Туюк су»), Н. Веревокиннің («Зуб мамонта. Летопись Мертвого города») шығармалары құрайды. Мәлімделген авторлардың іріктеп алынуы бірнеше себептерге байланысты. И. Шуховтың (роман және автобиографиялық) прозасына жүгіну себебіміз шығарма барысында түрлі этномәдени әлемдердің қақтығысы орын алатындықтан кеңістікті игеру құбылысын ауқымды көркемдік зерттеу ретінде қарастырдық. И. Шуховтың шығармаларында үйге архетиптік ие болу этникалық және таптық өшпенділік тақырыптарымен, казактар субэтносының жаңа географиялық реалияларға бейімделуімен, жаңа әлем және өзара түсіністік құру идеясымен түйіндеседі, яғни шығармалардың кейіпкерлері этникалық «мозаика» жағдайындағы Өзгемен бірге өмір сүруді өздері үшін мүмкін жалғыз идея ретінде қабылдайды. И. Шухов үшін мән тудыратын «өзара түсіністік» тұжырымдамасы үй архетипінің ажырамас бөлігі болып табылады және біртұтас елдің туы астында халықтардың өзара сыйластығы, жолдастық, көршілік сияқты мәндерді білдіре отырып, бүгінгі күні Қазақстан халқының ділдік бағдарламасының қалыптасуына да әсер етеді. Жұмыс зерттеу және педагогикалық мамандықтардың тоғысында жүзеге асқандықтан, талдау жүргізіліп отырған шығармалардың тәрбие беру әлеуетін де ескеру біз үшін маңызды болды. Біздің ойымызша И. Шуховтың шығармашылығында айқын этиологиялық элемент бар (яғни белгілі бір тарихи себептер көрсетілген және сол себептер салдарынан толерантты, өткенге құрметпен қараған, келешекке ашық ел ретінде қазіргі Қазақстан қалыптасқан). Шуховтың шығармашылығын зерттеу барысында бұл жағдайды ескере отырып, білім беру мекемелеріндегі оқушылар арасында

отаншылдықты, азаматшылықты және интернационализмді қалыптастыру қажеттілігін айқындайтын ҚР «Білім туралы» Заңын ұстанамыз.

Г. Бельгердің «Туюк Су» және «Дом скитальца» атты романдарын біз транслингвалдық теория тұрғысынан, яғни осыған сәйкес болмыстың үйі тіл болып табылады, сонымен қатар М. Хайдеггер зерттеген «мұнда-болмыс» және «сонда-болмыс» философиялық тұжырымдамаларының аралық әсері арқылы талдауға тырыстық. Н. Веревокиннің «Зуб мамонта. Летопись Мертвого города» атты шығармасы үй архетипінің идеялық және мағыналық тұрақсыздыққа ұшыраған прозаның үлгісі ғана болып табылмайды, сонымен қатар архетиптің айрықша мағынасы оның инверттелген элементтеріне (үйсіздік және т.б.) ие болатын экзистенциалдық роман мысалы болып табылады.

Осылайша, талдау жүргізу үшін іріктеліп алынған романдар үй архетипін бірнеше деңгейде зерттеуге мүмкіндік берді, соның ішінде пәндік, кеңістіктік, артефакттық код ретінде; Тіл ретінде; адам рухының кеңістігі ретінде. Сонымен қатар, Қазақстанның орыс жазушыларының жоғарыда көрсетілген шығармалары студенттерде әдеби архетип категориясы туралы теориялық түсінік қалыптастыру, ЖОО-да үй архетипін зерттеу мен талдаудың әдістемелік жүйесін жасау үшін материал болып табылды.

Диссертацияның ғылыми жаңалығы берілген жұмыста үй архетипі Қазақстанның орыс тілді прозасындағы әлемнің ұлттық бейнесінің маркері ретінде түсінудің алғашқы тәжірибесі болып табылады. Ол басқа да әдеби көркем шығармалардың құрылымындағы архетиптің функционалдық мүмкіндіктері туралы түсінікті едәуір толықтыруға және ұғындыруға мүмкіндік береді.

Архетип белгілі бір мәдени күйге айналған ұжымдық тәжірибенің «шоғыры» ретінде мифологиялық материалдың негізінде семантикалық ядро деңгейінде қалыптасып, салттық және мифологиялық көзқарастар топтамасынан «өнеді».

Архетип мифпен бірдей емес, бірақ екі құбылыс бір-бірімен тығыз байланысқан. Біз қазіргі Қазақстанның әдебиеті неомифологиялық және архетиптік мазмұнға енетін ұстанымын аламыз.

Сонымен қатар, орыс әдебиетін оқыту әдістемесінде алғаш рет Қазақстанның орыс тілді прозасында үй архетипін талдаудың бірыңғай әдістемелік жүйесі ұсынылды, архетип категориясы туралы студенттерде түсінік қалыптастырудың әдістемелік тәсілдері мен құралдары әзірленді және табысты қабылданды, бұл зерттеудің ғылыми жаңалығының әдеби дидактикалық аспектісін қосымша сипаттайды.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

– Қазіргі қазақстандық әдебиеттің орыс тілді шығармаларын зерттеу және талдау философия, мәдениеттану, әдебиеттану, лингвистика, психология, педагогика және әдебиетті оқыту әдістемесін қосатын зерттеу жүйесін жасауға пәнаралық амалды талап етеді;

– архетип болмыстың белгілі бір эстетикалық-философиялық тұжырымдамасының көрінісі ретінде әлемнің этникалық бейнесінің сол немесе басқа бөліктерін көрсете алады; көркем мәтінде әлемнің осындай этникалық бейнесін қайта құру, И. Шуховтың шығармаларын талдау материалдарында көрсетілгендей, түрлі деңгейдегі мәдени кодтарды заттықтан (пәндік) онтологиялыққа дейін шешу арқылы мүмкін;

– «үй» архетипі тек кеңістіктік-темпоралды кодтар арқылы ғана емес, сонымен қатар Г. Бельгердің шығармашылығындағыдай аса күрделі реттегі семиотикалық және философиялық тұжырымдамалар арқылы да жүзеге асады: тіл (логос), экзистенция, Рух (психея);

– қазақстандық жазушылардың әдеби шығармашылығы қазақ, неміс, орыс әдебиетінің деректеріне ұқсас емес, бірақ бірнеше архетиптік «қабаттардың» контаминациясы болып саналады; бұл қабаттарды зерттеу көркем мәтінге бату үдерісі кезінде студенттер кездестіретін мағыналы-идеялық кемшіліктерді жоюға бағытталған түсіндірмелі оқылым әдісін пайдаланғанда өте тиімді;

– үй архетипін зерттеу материалы негізінде мәнмәтінді тіктеудің әдістерін, этностың мәдени портретін жасауды, аксиологиялық карталауды, мәтіннің трансмәдени талдауын, көркем шығарманың жағымсыз кеңістігін талдауды біріктіре отырып, оны ЖОО-да талдау әдістемесін жасауға болады;

– ЖОО-дағы үй архетипін талдаудың әдістемелік жүйесі интерактивтік, эвристикалық оқытудың және сыни ойлауды қалыптастырудың түрлі тиімді тәсілдерін қолдануға негізделуі керек, мұның бәрі студенттерді филологтар мен орыс тілі және әдебиеті мұғалімдері ретінде табысты кәсіби қызметіне қажетті танымдық үдерістің толық құқықты тұлға ретінде дамытуға ықпал етеді.

Біздің жұмысымыздың **әдіснамалық негізі** әдебиеттану, психология, педагогика, әдебиетті оқыту әдістемесінің және басқа да гуманитарлық ғылымдар жетістіктеріне негізделген.

Қазақстандық әдебиеттануда бүгінгі күні өзінің мифологиялық мектебі қалыптасқан және оның ішінде М. Әуезов, Ш.Р. Елеуқенов, З. Наурызбаева және т.б. есімдерімен берілген архетиптік эпистема да белсенді түрде жасалып жатыр.

Осы зерттеу үшін өте маңызды болған қазақстандық мәдениеттану бойынша еңбектер бар, атап айтқанда Е.Т. Джелбулдин, Н.М. Жанпеисова, А.А. Иманбекова, А. Никонов, Б. Садвакасов зерттеулері.

Біз сондай-ақ қазіргі ресейлік жұмыстарға да сүйендік: А.Н. Майкова, Е.В. Шутова, А.Х. Гольденберг, Ю.В. Синеокая, Web of Science мәліметтер базасының Core Collection жинағына енетін мәртебелі шетелдік зерттеулер, атап айтқанда, Г.Н. Фост (G.N.Fost), В.Йегане (V. Yeganeh), М. Мордена (M. Morden), А. Мартос (A. Martos), Г. Жильспье (G. Gillspie), М. Скапини (M. Scapini) мақалалары.

Зерттеу тақырыбын ашу кезінде психологиялық және педагогикалық ғылым жетістіктері де ескерілді: С.Л. Рубинштейн, Н.А. Менчинская, Л.С.

Выготский, В.В. Давыдов, А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин, Е.В. Бондаревская, В.В. Сериков, А.В. Хуторской, В.П. Беспалько, Г.К.Селевко пікірлері; келесі қазақстандық ғалымдардың еңбектері: А.Е. Абылқасымова, Г.К. Ахметова, Б.А. Жетписбаева, Т.К. Жумажанова, Г.Ж. Менлибекова, А.К. Мынбаева, Ш.Т. Таубаева, Н.Н. Хан және т.б.).

Сонымен қатар, әдебиет әдіскерлерінің зерттеулері (Ф.И. Буслаев, В.В. Голубков, С.А. Зинин, В.А. Доманский, Л.Г. Жабицкая, Н.Д. Молдавская, О.И. Никифорова және т.б.) қалыптастырушы эксперименталды оқытудың барысы мен мазмұнын анықтады.

Зерттеудің **теориялық маңыздылығы** үй архетипінің түсініктік-мазмұндық өрісін кеңейту (оны қайта құру мен талдаудың қосымша элементтері ұсынылды), сондай-ақ ЖОО-дағы қазақстандық лингвомәдениетті зерттеу, көркем дискурсты оқу, қазақстандық әдебиеттің қазіргі орыс тілді прозасындағы архетипті талдаудың әдістемелік жүйесін әзірлеу үшін пайдалы болуы мүмкін этникалық тілдік портрет жасау тәжірибесін пайдалану болып табылады.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы төменде анықталады. Диссертацияда ұсынылған интерактивтік, эвристикалық оқытудың және сыни ойлауды қалыптастырудың түрлі тиімді тәсілдерін қолдануға негізделген ЖОО-дағы үй архетипін талдаудың әдістемелік жүйесі, өз кезегінде студенттердің танымдық үдерістің толық құқықты субъектісі ретінде қалыптасуына ықпал ететін, гуманитарлық ғылымның жаңа жетістіктері аясында көркем шығарманы талдау жолдарын әрі қарай іздестіру үшін негіз бола алады.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы әдебиет теориясы мен тарихы бойынша практикалық сабақтар жүргізуде, сондай-ақ көркем мәтінді филологиялық талдауға арналған арнайы курсты әзірлеуде «үй» архетипінің талдау нәтижелерін қолдану мүмкіндігінде.

Зерттеудің нәтижелері көп мәдениетті және дара мәдениетті көркем шығармалардың этномәдени ерекшеліктерін ашатын тәсіл ретінде кеңістіктік архетипті зерттеу саласында келешек зерттеме үшін негіз бола алады.

Салыстырмалы талдаудың нәтижелері теориялық және қолданбалы филология пәндері бойынша дәрістерге арналған материал ретінде пайдаланылуы мүмкін. Мәтінді лингвомәдениет тұрғысынан зерттеу мәдениаралық коммуникация, лингвомәдениеттану, көркемдік билингвизм теориясы мен практикасында оларды пайдалану үшін маңызды мәліметтерді берді.

Зерттеудің нәтижесі Қазақстанның қазіргі орыс әдебиеті бойынша ЖОО және мектеп бағдарламалары мен оқулықтарын дайындау кезінде де пайдаланылуы мүмкін.

Үй архетипін талдаудың ұсынылған әдістемелік жүйесі тіл мұғалімдерін дайындайтын ЖОО оқытушыларының тәжірибесіне енгізілуі мүмкін. Диссертация материалдарын орыс әдебиетін оқыту әдістемесі курсы барысында да қолдануға болады.

Кафедраның ғылыми жұмыс жоспарымен байланысы. Диссертация ҚР БЖҒМ «Тәуелсіздік кезеңінде Қазақстан әдебиетіндегі тұлғаның зияткерлік-инновациялық әлеует парадигмасы» (2013 – 2015) және «Тәуелсіздік кезеңінде Қазақстанның ұлттық идеясын құру үдерісіндегі ұлт Көшбасшысының гуманитарлық дискурсінің рөлі» (2015 – 2017) атты жобалар аясында орындалды.

Ғылыми жұмыстың апробациясы. Диссертацияның авторы «Ресейдегі және әлемдегі билингвизм және билингвалды білім» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға (2016 жылдың желтоқсан айының 9-10 жұлдызында, Мәскеу қаласы, Ресей) қатысты, сондай-ақ Лоранд Этвеш атындағы университетте (Венгрия, Будапешт) ғылыми тағылымдамадан өтті.

Сонымен қатар, Қазақстанның қазіргі орыс тілді прозасындағы архетиптерді зерттеудің әдістемелік жүйесінің апробациясы автордың «Қазақстанның қазіргі орыс әдебиетіндегі «Үй» архетипі» элективті пәнін эксперименталды оқыту және оқу барысында өткізілді.

Жарияланымдар. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша 25 мақала жарық көрді, соның ішінде 11 мақала РФ БҒСБК және ЖАК ұсынған басылымдарда, 4 мақала SCOPUS индекстелген ДБ, РФДИ, сонымен қатар 10 халықаралық конференциялар жинағында.

Жоғарыда қойылған мақсат пен міндеттер үш бөлімнен және қосымшалардан тұратын осы диссертацияның **құрылымын** анықтады.

Жұмыс көлемі 181 беттен тұрады, әдебиеттер тізімі 184 атауды қамтиды.